

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr. 39.

Fylke: Hordaland.

Tilleggsspørsmålnr.

Herad: Lindås.

Emne: Høgtidsmat ved fameliefster.

Bygdelag: Indre Nordhordland.

Oppskr. av: Martin Toft.

Gard: Toft.

(adresse): Askelandsvåg.

G.nr. 18, Br.nr. 5.

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle. Delvis.

B. Eller om den er etter andre heimelsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

SVAR

A. Fødselen.

1. Det var skikk, at og er det enno, at nabokoner, slektningar (ikkje langt-ifrå-buande) og veninner kom med mat til barnsengkona.
2. Dei kom enkeltvis.
3. Dei avtalte ikkje seg imellom kv dei skulle ha med seg.
4. Vitjinga tok til 3. og 4. dagen før - no er dei noko seinare ute.
5. Dei skulle koma berre ein gong.
6. Det var rjomegraut dei hadde med. Undatak sjokkolade og kaker.
7. Fell bort.
8. Rjomegrauten hadde dei i steintøyskåler - ofte med løk.
- 9 Dei kalla all maten sengemat, og ofte om det var barnsenggraut dei gjekk med.
10. Det var berre kona som måtte gå sjølv med sengemat. Var ho sjuk, var det ofte vanskeleg å få ei dotter eller ei tenestgjente av stad - dei tykte det var skam.
11. Det ville vara skam om mannen fylgde med, og folk ville "finna åt" det.
12. Sendingsfolket måtte få traktering med kaffi og kaker - og så måtte dei få smaka grauten til dei som

hadde vere der før. Det var ingen skilnad om det var gut eller gjente.

13. Dei hadde ikkje namn på desse små gjestebeda.

14. Sendingsfolka fekk alltid mat, og det vart ikkje halde noko konemåltid etter ho var øppe att. Barsel var fest i samband med dåpsdagen.

15. Det var vel helst berre til gifte møder ein gjekk med barnsengmat - det kunne nok ver einskilde som ikkje gjorde undatak om det var ugifte mødrer.

16. Her i bygda er me no i ei overgangstid då dei held på å skifter frå graut til kringler og kaker.

17. Dei hadde ikkje noko gaver med til barnet.

18. Ikkje no heller gjev dei barnet noko.

19. Husbondsfolket hjå grannane og foreldra til faren og mora til barnet vart alltid bedne til barsels, d. v. s. til ei festleg samkoma den sundagen dei hadde barnet til kyrkja og fekk det døypt.

20. Dåpslaget heitte barsellaget.

21. Gjestane sende ikkje sendingar. og dei fekk kaffi med smørbrød om morgonen før dei fór til kyrkje og middag med kaffi og kaker etter på - etter dei var heimattkomne frå kyrkja. No har dei næraste slektningar og fadrane ofte ei dåpsgåve med seg til barnet når dei reiser til barsels. Det kan vera ei sølvskei, eit klæplagg eller noko anna nyttig.

22. Dei hadde ikkje sendingar med seg.

23. Det er sameleis idag også.

B. Fødselsdag.

24. Fødselsdagar vart ikke feira før nokon i eldre tider.

25. No held dei ofte fødselsdagsgilde for borna kvart år, men før dei vaksne helst ved runde tal. Det kan forresten ver så ymse.

26. Borna bed kammeratane sine. Er det vaksne som held årmålsgilde, bed dei slekt og vener. Det er berre bedne gjester som kjem.

27. Gjestene har alle gåver med seg.

28. Ein vit ikkje om at ein skulde ha serskilde rettar til årmålsdagen i gamal tid.

29. No skal det vera sjokolade, kringler og blautkaker (med lys på for born).

C. Konfirmasjon.

30. Ein hadde ikkje noko sers høgtid ved konfirmasjon i gamal tid. Ein hadde vanleg sundagsmat den dagen og.

31. No held ein konfirmasjonsgilde der ein bed dei næraste slektningane. Det hender at presten og læraren og er bedne. Desse konfirmasjonslaga kom vel i skikk og bruk etter den første verdskrig.

33. Gjestane sende og sender ingen sendingar.

34. Det er no skikk å gje gåver til konfirmanten. Det er helst dei som er med i laget som gje noko.

35. Ein held retteleg gjestebod med kaffi og smørbrød om morgonen, kjøtmiddag (steik ofte) og kaker og kaffi, frukt og godter utover kvelden. Dei bakar kakene helst heime sjølve. Drikk dei nytta er saftdrikke, brus og vorterøl.

D. Bryllaup.

36. Heimkomstdagen var det ei lita fest i heimen for gjenta og dei som fylgde ho til bugarden. Dei vart mettekne som vyrde gjestebodfolk.

37. Slik var det før, og er vel mykje godt likeeins idag og om gjenta har noko serleg å ta heim med seg. Før hadde ho kister, rokk, ku m.m. No er vel det oftast berre ein kuffert og ho kjem oftast åleine. Det er sjeldan ein

ein kan skilja ut noko heimkomedag.

38. Mykje av den maten som gjekk med i eit brudlaup hadde brudlaupsfolket med seg heimanfrå. Mat dei hadde med seg: 1 kjøtlår, 1 amber med smør, 1 amber med raudkøkt brudlaupsdravle, 1 kjes- (kjæs-)ost, 1 søtost, 1 rjomehølk, 1 bytte med søt mjølkog attåt det klintekling og flatbrød. I brudlaupsgarden måtte dei ha bryggja øl, fått tak på brennevin, poteter^{fisk} og reservar av den maten brudlaupsfolka skulle ha med seg. Sendinga folk hadde med seg kalla dei føring. Den del av føringa som var turrmat, hadde dei i ei stor bumma. (Ei bumma var eit ~~kjærak~~ elipseforma kjerald med oval botn og liknande lok med hengsler og hespei. I hespa hadde dei henglås. Det var fatlar i bumma å bera etter.) Denne maten vart så fordelt på dei ymse mål under brudlaupet anten det varde ein eller fleire dagar. Det langferdande folket kom fram til brudlaupsgarden ut på ettermiddagen brudlaupsaftan. Det var vèkomst med dram og brygg. Maten folk fekk var lefser, flatbrød og smør, spikekjøt, østeskiyer og mjølk (seinare kaffi og kjøpebrød). Utover kvelden søgde slekningar og kjenningar saman medan ølskåla gjekk trutt frå den eine til den andre. Seint ut på kvelden gjekk dei gifte til sengene sine, og ungdomane la seg i flatbolet på stovelemsgolvvet, Andrene fekk lega si hjå ein av grannane. Om morgonen fekk dei gifte folka mat på senga, og grannane fekk mat born til seg (men dei var alt oppe og hadde gjort seg ferdige med stjorninga for så å bu seg til å vera med i brudlaupsgarden.) I lo -ll tida tek føste bordsæta til 1, brudlaupsdagen: Fisk og poteter, flatbrødleivar med rosemåla trestøttar oppå -tyngd av ambarforma, og gulnande kling (bondesmør). Det er heller

3. blad.

ikkje langt mellom dei rosemåla fyllte ølskålene på bordet. Rosemåla dråleambarar er og komme på bordet - og folk tek for seg og forsyner seg. Dravle tek dei med seg til kyrkja og. Både presten og klokkaren skal skal traterast med øl og dram. Er kyrkjevegen lang, skal også brudlausgjestane ha ha utdelt dravle med dram til i ting- eller prestestova på kyrkjestaden. Når folk kom frå kyrkja, var kjøtet kokt, pitla av beina og lagt på store tinfat. Feittet hadde dei fløytt av søt i kjøtgryta Og no slo dei dette~~ta~~ feittet ut- over kjøtet som låg på tinnfata. Så var det poteter, smør, flatbrød, dravle og øl. Folk pratar og lær medan dei et - sume har sett for djupt i ølskåla og tek alt til å vera på ein lette. Om kvelden var det rjomegraut med flatbrød til. Ut på natta kom jagaren. Det var ein tunn graut kokt av gryn og mjølk - og gjerne tilset med restar av rjomegrauten. Jagarsupa var velfarsmålet. Heimattmed seg fekk dei niste, nøring kalla dei det. Nøringa var restar av turrmaten, og så tjørøst. Tjørøsten var serleg tiltenkt nøringa og var lite nytta under måltida i sjølve brudlaupet. Nøringa vart lagd i nistebumma. Heime sat og dei som venta på å få smaka noko av brudlaupsmaten.

Var det brudlaup i fleire dagar, var måltida mykje godt dei same berre det at kjøtmåltidet gjekk ut og eit måltid med fisk sett i staden.

Det var altså 6 matrettar til vanleg i eit brudlaup, talet på måltid kunne skifta mykje.

39. På kvar gard hadde dei ~~skor~~ ambarar og helkar som berre vart nytta til bruk i brudlaup, desse måtte fyllast. Desse kjeralda kunne ha størleik etter som

6.

garden var stor eller husbonden var mektig til - slik at dette avgorde storleiken på sendinga.

40. Ein veit ikkje om at maten skulle pyntast på ein bestemt måte, men det var bidna som var utkrota og rosemåla.

41. Bedemannen samla ikkje inn kjøtet. Det går endå ord om ein mann (Sjur Tøft) skulle til brudlaups. Det er vel mest 3 mil å re. Han hadde gløymt att kjøtlaret i naustlunnane. Då han kom frø sakna han kjøtet. Han fekk ein mann med seg og rodde den lange vegen attende og henta kjøtet. Ein lyt vel seia at dei var ærekjære og ikkje umakalause.

42. Sædinga vart kalla føring.

43. Brudlaupsfolket tok sendinga med seg.

44. Det var brudlaupsaftan noringa kom, og då tok festen til.

45. Fell bort.

46. *Veit ikkje annan namn på dei som & matmar*

47. Etter hundreårsskiftet vart det meir og meir slutt med 3 dagarsbrudlaup. Dei som heldt heimebrudlaup, har halde på 2 brudlaupsdagar før det meste til no.

48. I bygda her er ikkje hotell. Dei som heldt brudlaup i byen nyttar hotell om dei har brudlaupslag.

49. Mange reiser til byen og vert vigde der. Om kvelden kjem dei heim og held ei lita veitle før dei næraste sektningar i heimen at foreldra til brudgomen eller brura. Dei får då brudlaupsgåver hjå desse.

51. Dei held held fest på årsdagen berre ved runde tal.

E. Gravøl.

52. Dei bad dei næraste slktningane og husbøndsfolka som høyrde til grefta. Dei eldre folka på same garden var og bedne. Er grefta stor, bed dei ofte berre 1 person frå kvart bruk utan om gannane.
53. Gravølet varde oftast i 2 dagar.
54. Det var brødmat med kaffi om morgonen, kjøtmiddag med til desser til attpårett når dei kom heim frå grava, kaffi og brødmat til non og rjomegraut til kvelds. Andre dagen var det brømat om morgonen, fiskemiddag og etterpå brødmat med kaffi. Då var gravølet slutt og kvar før heim. Til middagsmaten hadde dei flatbrød og smør. Folk hadde med seg til gravølet rjome og mjølk som sending.
55. Ein vei ikkje om kva mat ein ikkje kunne nytta i gravøl, men ymse kvardagskost eller mat utan om det vanlege, kunne ein sjølvagt ikkje nytta i gravøl.
56. Namn på hovudmålet berre middag.
57. Hå grannen, om plassen var før liten i heimen. No held dei det i bedehuset eller i skulehuset i slike høve.
58. Ja, gravferdsfolket hadde rjome og mjølk med seg.
59. Veit ikkje om det.
60. Sendingane vart ikkje sende i førevegen.
- 61 Det var ikkje skildnad på maten etter som den døde var gift eller ugift.
62. No får dei oftast berre middag og kaffi etter ei småkaker ein er komen frå grava - eller og berre kaffi og smørbrød.
63. Det vart slutt med alkoholbruket etter ein hadde slutta med heimebrygg i gravøl.
64. Det vart tidlegast slutt med heimebrygg til grav-

fers, ~~xxxxxxxx~~ tidlegare enn ved andre gjestebod.

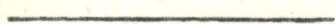
65. Sjø frammanfor.

66. Ein nyter ikkje alkohol i gravøl lenger.

67. Er ikkje hotell i grenda her.

78. Dei bed enno folket som høyrer grefta til munnleg.

69. Etter første verdskrigen tok ein til å avertere dødsfall i avisa, men berre få. Endå er det ~~sjeldan~~ ^{ikke alltid} her i bygda som gjer det.

F. Nye festar.

70. Det er romegraut som er vorte fast matrett 17. mai.

71. Dei feira morsdagen jamt over her i bygdan. Dei tok til å feira denne dagen omkring 1930.

72. Her er ingen som feirar farsdagen enno.

73. Det er ei blautkake som er den faste ret på morsdagen.

74. Dei lagar kakene før det meste i eigen bakar omn.

75. Desse dagane vart kjende hær gjennom blada.

